

Arbetsmiljöforskare visar alarmerande siffror kring läkares arbetsmiljö

Läkare mest pressade på jobbet

Läkare är den yrkesgrupp som pressats hårdast i den marknadsanpassade vården. Pressen har ett högt pris – dränaget av psykisk energi är markant.

Men det finns positiva signaler! Bengt Arnetz, som sedan början av 1990-talet studerat vårdens arbetsmiljö, är trots allt optimistisk.

■ Bengt Arnetz har pinfärska siffror från sin senaste kartläggning av hur läkare och övrig vårdpersonal mår – ännu opublicerade data som bl a omfattar enkäter med runt 1 000 läkare inom såväl öppen- som slutenvård vid fyra sjukhus i landet.

Den positiva tendensen är tydlig – enstaka arbetsplatser bryter mönstret påfallande. Här mår personalen bra! Här har man arbetat aktivt för att förbättra arbetsmiljön – med tydliga mål, delaktighet, fokusering av verksamheten och gott ledarskap, förklarar han.

Den negativa tendensen är också tydlig. Läkarna är den vårdyrkesgrupp som förlorat mest psykisk energi eller medarbetarkraft (grad/frånvaro av rastlöshet, irritation, ångslan, modlöshet, koncentrationssvårigheter).

Medarbetarkraft är ett mått på den kraft medarbetare upplever att de som grupp har i organisationen. Bengt Arnetz och hans forskarteam, som utvecklat detta mått, har använt det sedan början av 1990-talet och följt personalgruppen vid olika kliniker sedan dess.

Den kritiska gränsen är runt 70 (på en skala till 100).

I början av 1990-talet låg läkarna runt 85, de mätte oftast bäst av vårdyrkesgrupperna. Idag är de nere på 69. Snittet bland vårdyrkesgrupperna totalt är 74.

– Läkarnas medarbetarkraft har gått ner enormt och ligger under den kritiska nivån på många ställen. Underläkare, ST- och AT-läkare har de lägsta värdena.

Dynamiska fokustal

Därtill har Bengt Arnetz och hans grupp utvecklat ett mått som sammanfattar professionell och organisatorisk hälsa, s k dynamisk fokustal.

– Över 70 klarar man utmaningar och litet extra stress. Här har man också kraft att vara kreativ – tänka nytt och utveckla. Mellan 60 och 70 klarar man vardagen, men inte så mycket turbulens. Hamnar man under 60 sjunker kraften bara ytterligare om inga insatser görs för att förbättra arbetsmiljön.

Läkarna ligger idag på 62, underläkare, AT- och ST-läkare samt överläkare utan klinikchefskap har lägst värden. Snittet bland vårdyrkesgrupper totalt är 64.

Generellt sett har arbetstakten ökat i vården. Läkarna signalerar högst arbetstakt, idag liksom i början av 1990-talet.

Arbetsrelaterad utmattning är ett annat mått. Också här toppar läkarna, särskilt de yngre.

– De ska ligga under 30, snittet är 48!

Bristande delaktighet, ineffektiv organisation och otydliga mål är den främsta orsaken, menar Bengt Arnetz.

Läkare över hela västvärlden känner samma stress, trötthet, bristande arbets-trivsel och minskad autonomi.

– Samtidigt anammas industriella koncept i form av storproducerande enheter. Men det är svårt att få stordriftsfördelar i en professionell organisation. För att öka effektiviteten har tydliga gränser dragits mellan köpare och säljare, prestationsbaserad ersättning har införts.

Kopplingen mellan ekonomi och arbetsmiljö diskuteras på riksstämmosymposiet »Hur påverkar sjukvårdens nya ekonomiska styrsystem läkarnas autonomi och arbetsglädje?«. Bengt Arnetz är moderator, i panelen sitter Magnus Sverke, docent vid psykologiska institutionen, Stockholms universitet, samt Ewa Forsberg vid Centrum för hälso- och sjukvårdsutveckling (CHU), Stockholms läns landsting.

Hon har nyligen disputerat på en avhandling om ekonomiska styrsystem i vården. Där visar hon hur antalet vård dagar sjunkit under 1990-talet, mest i Stockholm, och hur läkarnas arbetsglädje och autonomi sjunkit i samma takt. En stor andel av läkarna tyckte även att vårdkvaliteten försämrats.

Bengt Arnetz efterlyser en ny form av kontinuerliga bokslut i vården, som inte bara räknar ekonomiska intäkter och kostnader, utan också vinster och förluster i arbetsmiljö och vårdkvalitet. Och det ska göras så att politiker och beslutsfattare kan ta det till sig, betonar han.

Och trots allt är han optimist.

– Jag tror på att en vändning värker fram.

Birgit Wilhelmson

Särskilt allvarligt att unga drabbas

Stephan Stenmark, ordförande i Läkarförbundets arbetslivsgrupp, kommenterar DU-projektet och Arnetz kartläggning i artiklarna här intill.

– I båda de här projekten får vi ytterligare beskrivningar av omfattningen av de allvarliga brister som vi ser i läkarnas arbetsmiljö. Vi har vid det här laget en omfattande dokumentation, både i olika myndigheters undersökningar och i Läkarförbundets egna. Alla talar samma språk. Konsekvenserna av en bristande arbetsmiljö är stora, dels för de enskilda individerna, dels för möjligheterna att bedriva en god vård. Arbetsmiljön är därför en av Läkarförbundets högst prioriterade frågor.

Det särskilt allvarliga i Arnetz siffror är enligt Stephan Stenmark att det är de unga läkarna som ska växa in i läkaryrket som är mest dränerade på psykisk energi.

– Det är en utveckling som måste vändas nu.

Det positiva som Arnetz lyfter fram känner Stenmark igen från andra sammanhang.

– Där man sätter arbetsmiljön högt på agendan bär det frukt. Där man jobbar med tydliga mål, inflytande, ledarskap och individuella lösningar ser man att en positiv arbetsmiljö har en enorm rekryteringskraft och det blir en framgångsfaktor för hela verksamheten. •

Nytt centrum för »ny ohälsa«

Centrum för miljörelaterad ohälsa och stress (CEOS) är ett forsknings- och utvecklingscentrum som drivs i samarbete mellan Akademiska sjukhuset, Uppsala läns landsting och Uppsala universitet.

Målet är att utveckla metoder för diagnos och behandling av den »nya ohälsan«, dvs stressrelaterad sjukdom, utmattningsdepression, kronisk trötthet, fibromyalgi, elkänslighet.

CEOS har varit igång knappt ett år, mot slutet av nästa år hoppas Bengt Arnetz, som är verksamhetschef, få fram resultat.